

SPORUN SİYASİ BİR UNSUR OLARAK LİDERLER TARAFINDAN KULLANILMASI

Hülya Bingöl^{1*}, Serhat Polat¹

Özet: Her ne kadar birbirinden farklı alanlanmış gibi görünse de aslı itibariyle spor ve siyaset örtülü bir biçimde aynı amaçlara farklı yöntemlerle ulaşmaya çalışmaktadır. Yani her ikisi de güce ulaşmak, gücü devam ettirmek ve güç yoluyla kontrol sağlamak gibi unsurlar tarafından güdülenmektedir. Sporcuların sahip olduğu fiziksel popülerite ve sporun sosyal ve ekonomik boyutları her dönem siyasi liderlerin ilgi alanına girmiş ve bu yolla kitleler üzerinde siyasi kazanç sağlama emelleri her zaman var olmuştur. Zira, sadece güç kavramından ziyade her iki ekolün de kitleleri etkilemek ve sürekli gündemde kalmak gibi ortak amaçlara sahip olması da ister istemez spor ve siyaseti her zaman birbiriyle yakın ilişkili olmak durumunda bırakmıştır. Bu çalışmada nitel ve literatür araştırma yöntemi uygulanmış olup, sporun siyasi bir etken olarak tarihsel süreç içerisinde farklı coğrafyalar, farklı liderler ve farklı ideolojiler tarafından bir manipülasyon ve kontrol aygıtı olarak nasıl kullanıldığı üzerinde odaklanılacak ve sporla siyaset arasındaki ilişkinin boyutları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Spor, siyaset, liderlik.

USE OF SPORTS AS A POLITICAL ELEMENT BY LEADERS

Abstract: Although it seems like they are different fields from each other, sports and politics try to reach the same goals with different methods. That is, both are motivated by factors such as attaining power, maintaining power, and gaining control through power. The physical popularity of athletes and the social and economic dimensions of sports have always been in the interest of political leaders, and there have always been ambitions to gain political power over the masses through sports. Because, not only the concept of power, but also the fact that both schools have common goals such as influencing the masses and staying on the agenda all the time, inevitably has left sports and politics in close contact with each other at all times. In this study, qualitative and literature research methods have been applied, focusing on how sports are used as a tool of manipulation and control by different geographies, different leaders and different ideologies in the historical process as a political factor, and the dimensions of the relationship between sports and politics will be discussed.

Keywords: Sports, politics, leadership.

¹**Adres:** İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Malatya, Türkiye

***Sorumlu Yazar:** hulya.bingol@inonu.edu.tr

Atıf: Bingöl, N., Polat, S. (2021). Sporun Siyasi Bir Unsur Olarak Liderler Tarafından Kullanılması. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(2), 111-117.

1. GİRİŞ

Birbirinden ayrılmaz olgular durumunda olan spor ve siyaset, her geçen gün biraz daha iç içe geçmeye başlamıştır. Geçmiş zamanlarda da spor siyasi bir unsur olmakla birlikte tarihin hiçbir evresinde bu kadar siyasileşmemiştir. Günümüzde sporun kültürel, siyasi ve ekonomik yönleri genel kabul görmüş ve uluslararası ilişkilerde etkin bir unsur olarak tanınır bir hale gelmiştir (Polley, 1998). Ancak belirli dönemlerde siyasi bir unsur olarak kullanılmasına rağmen günümüzde kıyaslandığında spor geçmişte genel olarak askeri bir kimliğe sahip olmuş ve çoğunlukla savaşçı sınıfın

formda kalmasını sağlayan bir nevi tatbikat olarak kabul edilmiş ve öyle ele alınmıştır. Özellikle Sanayi Devrimi ve buna bağlı olarak gerçekleşen refah düzeyinin artması ve şehirlileşme hareketi sporu tabiri caizse kışladan çıkararak halka bir rekabet ve eğlence unsuru olarak sunmuştur. Bu rekabetçi eğlence ruhu bireysel ve mahalli aşamalardan geçtikten sonra özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında düzenlenen turnuvalar yoluyla uluslararası bir aşamaya geçmiş ve uluslar arasında bir tür üstünlük ve ulusal kimlik inşası mücadelesine dönüşmüştür.

Zaman içerisinde basından aldığı destekle popülerliğini iyice arttıran spor, günümüzde tam anlamıyla özenilen ve kitleleri şuursuzca ardına takıp sürükleyen başat bir faktör düzeyine ulaşmıştır. Durum böyle olunca, ister istemez spor üzerinden ekonomik, kültürel, sosyal veya siyasal olarak rant sağlamak isteyen yöneticiler, reklamcılar, şirketler ve siyasetçiler gibi spordan nemalanmak isteyen birtakım gruplar oluşmuştur. Tabii bu gruplar içerisinde sporu kendisinden faydalanılabilecek bir alan olarak ilk keşfeden ve en fazla yararlanan grubun siyasetçiler olduğunu altını çizerek belirtmek gerekir. Siyaset adamları tarihin hemen hemen her döneminde spora sahip çıkmış, desteklemiş ve elde edilen veya edinilebilecek başarılarından pay çıkarmayı ustaca bilmiş ve uygulamışlardır. Bu çalışmanın amacı, kitleler üzerinde söz sahibi olmak için sporun değişik zamanlarda nasıl kullanıldığı ve devletler arası ilişkilerde sporun nasıl siyasi bir kimlik kazandığı üzerinden giderek spor ve siyaset arasında ki ilişkiyi irdelemektir.

Kavramsal olarak Liderlik, Siyaset ve Spor

Liderlik Nedir?

Terim olarak Liderlik sözcüğü literatürlere 14. Yüzyılda giren bir kavram olup, 1950'lerden itibaren üzerinde yoğunlaşmaya başlanmış ve buna dair birçok tanımlama ve açıklama yapılmıştır (Gürsel ve Negiş, 2003). Bu tanımlamalardan bazıları şunlardır;

Lider, fertleri ortak paydalarda buluşturan, herkesin yararına olacak amaçlar ortaya koyan ve bu amaçların etrafında fertleri birleştirerek bu ortak hedeflere yönelten, amaçları fertlerin kişiliğinde içselleştiren ve uğurda dağınık olan gücü bir merkezde toplayarak sinerji yaratan kişidir (www.msxlabs.org, 2012).

Liderlik, diğerlerinin eylem ve fikirlerini etkileme ve yönetebilme kabiliyetidir (Güney, 1999).

Liderlik, kitleleri etkileyebilme ve insanların kendini takip etmelerini sağlayabilme sanatıdır. Ortak ülküler uğruna bir araya gelmiş bireyleri, bu ülkülerin gerçekleşmesi uğruna motive etme ve yönlendirme becerisidir (Gürsel ve Negiş, 2003).

Liderlik, sağlanan düşünce birliği yoluyla fertleri ortak amaç uğruna eyleme geçirebilmek ve bu hareketliliği devam ettirebilmektir (Zel, 2001).

Liderlik, bireyleri ardından sürükleyebilme ve yapılması gerekenleri fertlere kendi gönül rızalarıyla yaptırabilme becerisidir. Aynı zamanda lider bireyleri yeteneklerine göre kategorize etmek, işbirliğini özendirmek, güdülemek ve takipçilerine hem örnek hem de ilham kaynağı olabilmektir (Gürsel ve Negiş, 2003).

Liderlik, spesifik koşullarda kişisel veya kitlesel amaçlara ulaşabilme adına diğerlerinin tutum ve davranışlarını etkileyebilme ve yönlendirme pratiğidir (Koçel, 1998).

Liderin toparlayıcı, birleştirici ve birlik ruhu meydana getirici özellikleri örgütsel yaşamın devamlılığı açısından olmazsa olmaz bir unsur olarak kabul edilmektedir. Başarılı bir lider tüm bu özelliklerin yanı sıra gerçekçi olmak zorundadır zira gerçekçilikten uzak planlar ve samimiyetsiz

davranışlar hem bireylerin moralini bozar hem de örgüte olan güven duygusunu sarsar (Budak ve Budak, 2004).

Lider, karizması ve sosyal ilişkileri üzerinden örgütün ortak amaçları doğrultusunda diğer bireylerin davranışlarını etkileyen, yönlendiren ve hatta gerektiğinde değiştirebilen kişidir (Yakut, 2006).

Liderlik kitleleri eyleme geçirebilme ve belirli görevler vererek diğer insanları çalıştırabilme yeteneğidir (www.danielgoleman.info, 2012).

Klasik perspektiften bakılacak olursa liderliğin özünde güç kavramı bulunmaktadır. Buna göre, kitleler bu güçten etkilenecek yönlendirilmektedir ve yönetilmektedir fakat bu durumun gelecekte daha farklı olacağı varsayılmaktadır. Gelecekte liderliğin odağında güçten ziyade yaratıcı düşünme özelliğinin daha etkin olacağı düşünülmektedir (McCrimmon, 2012).

Bu tanımlamaları daha da çoğaltabiliriz ama sosyal bilimlerde üzerinde uzlaşmış genel bir tanımın zaten olmadığı gerçeğinden hareketle, şimdilik bu tanımların yeterli olabileceğini düşünerek konuyu diğer yönleriyle ele almaya devam edebiliriz.

Siyaset Nedir?

Siyaset kelimesinin kökü Arapça "siyasa"dan gelir ve yönetmek, eğitmek, terbiye etmek, yetiştirmek anlamına gelir. Kelime Bedevi toplumlarda at ve deve gibi hayvanların yetiştirilmesi ve terbiye edilmesi için kullanılmış olup, atları tımar eden kişiye de seyis denilmiştir. Bu anlamlardan yola çıkarak şehir ve toplumların yönetilmesi, onların müreffeh, güzel bir yaşam sürmelerini sağlama sanatı olarak siyasetin nasıl işleme gerektiğini anlatan eserlere de siyaset-nâme adı verilmiştir (Dursun, 2008).

Siyaset kelimesinin eşanlamı olan olup, Polis (kent-site) kökünden türeyen Politika (politics) kelimesi ise, kökleri Eski Yunan düşünce geleneğine dayanmakta olup, kent (site) -devletin yönetimi, devlet ile ilgili faaliyetleri anlatmak için kullanılır. Aristo (MÖ 384-MÖ 322), Politika adlı eserini yazarken, bir anlamda siyaset biliminin temel tartışma konularını da (siyasi rejimler, anayasa, devletin işleyişi, iyi yönetimin gerekleri vb.) ele alarak insanoğlunun doğası gereği politik bir hayvan (zoon politikon) olduğunu belirtmiştir.

Siyaset, iktidarın kime ait olacağı (ya da kimin yöneteceği), kararların kim(ler) tarafından alınacağı ile ilgili olduğu için özünde toplumsaldır. İktidar, en az iki aktörü (birey, sınıf, devlet vb.) ve yöneten- yönetileni gerektireceği için siyaset toplumsal olan ile ilgilidir. İktidar ve yöneten (hükmeden) iktidarını zorla hayata geçirebileceği gibi bir yandan da iş birliği ve ikna ile de bunu yapabilir. Bu durum siyasetin iş birliği ya da çatışma alanı olabileceğini gösterir. Siyasetin bir yönetim sanatı olması çatışmaların çözüm sürecinde ortaya çıkar.

Spor Nedir?

Spor (sport) Eğlence ve oyun anlamlarına gelen İngilizce bir terimden gelir. Eğlence anlamına gelen 'disport' (eski Fransızca: desport, Latince: deportare yani zevk almak) kelimesinin kısa hali olarak karşımıza çıkar. İnsanlar tarafından, oyun veya rekabet amacıyla gerçekleştirilen tüm

fiziksel aktiviteler için kullanılan bir ortak terimdir. Antik çağlarda sporun büyük bir kısmı, insanların veya insan gruplarının birbirleriyle veya vahşi hayvan gruplarıyla olan mücadelesinin gösteri halinde sunulmasını, aktif sporcu olarak mücadele eden insanların ve pasif sporcu olarak katılım gösteren izleyicilerin arasındaki etkileşimi olarak özetlenebilir. Spor, genellikle sahip olunan veya özel olarak geliştirilmiş bireysel yeteneklerin (performans veya artistik olabilir) gözlemlenebilir veya sunulabilir formlarını içerir. Basit bir şekilde test edilebilirliği sebebiyle bir ölçüde nesneleştirilebilmiş olarak (en iyi performansın rekor olarak kaydedilmesi vb. değerler aracılığıyla) spor, sosyal rekabet (spor yarışmaları) için bir araç olarak işlev görür.

Spor, her spor dalında geçerli olmak üzere düzenlenen veya gelişigüzel bir şekilde başlatılan müsabakanın, oyunun kendi gerçekliğini, rastlantısallığını ve sınırlarını yaratması ile ayrılmaz bir bütündür (www.sporeus.com).

Spor ve Siyaset İlişkisi

Her devirde var olmakla birlikte özellikle 1990'lı yıllardan sonra akademik olarak ele alınmaya başlanan spor ve siyaset ilişkisi oldukça derin ve araştırılmaya değer bir konudur. Genel olarak devletin denetiminde olan her konu gibi spor da ister istemez politik bir anlam kazanmıştır fakat sporun politikleşme konusu oldukça eski dönemlere uzanmaktadır. Bu durumda spor, her dönem kaçınılmaz olarak siyasi bir konumda bulunmuştur. Bununla birlikte spor, hükümet ya da devletle direkt bir ilişkisi olmasa da kendi içerisinde bir takım politik mücadele unsurlarına sahiptir diyebiliriz. Sportif faaliyetler Dünyanın her tarafında ulusal ve uluslararası oluşumlar tarafından idare edilmektedir. Kurallar bu oluşumlar tarafından belirlenir ve yine bu oluşumlar kulüplerin yapısallığını ve aralarında ki mücadele faktörlerini düzenlerler. Federasyonlar ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), her bir ülkede yalnızca bir kuruluşu resmi olarak tanıır ve yalnızca bunları muhatap alırlar. Mesela, geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında IOC birkaç yılını Doğu-Batı Almanya ve Kuzey-Güney Kore gibi sorunları nasıl çözeceğini düşünmek ve araştırmakla geçirmiştir. Herhangi bir ülkede sportif bir oluşumun tanınması, ister istemez o ülkede ki rejimin de tanınması anlamına gelmektedir. 1970 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin olimpiyat organizasyonundan çıkartılmış olması ise tamamen bu ülkenin içerisinde bulunmuş olduğu sosyo-ekonomik sistemin bir sonucudur (Taylor, 1986:30).

Sporun Liderler Tarafından Siyasi bir Unsur Olarak Kullanılması

Sezar Dönemi Antik Roma

Roma'da, özellikle M.Ö. 3. yüzyılın sonlarından itibaren sıklıkla organize edilen gladyatör oyunları, daha çok politik ve mali açıdan güçlü ailelerin tekelindeydi. İlk M.Ö. 264 yılında Roma'da düzenlenen oyunların peşinden, çok geçmeden diğerleri de gelmiştir. Tanınmış ve zengin Roma vatandaşlarının organize etmiş oldukları gladyatör oyunları, zamanla tüm Roma halkı tarafından oldukça beğenilen ve yoğun ilgi gösterilen bir eğlence türüne dönüşmüştür.

Her ne kadar gösterişli ve bol kanlı dövüş oyunları düzenlemek suretiyle halkın sevgi ve desteğini kazanma tutumu tüm Romalı siyasetçiler için ortak bir nokta olsa da, Julius Sezar'ın bu politikacıların en başında geldiğini ve bu oyunları en ustaca kullanan lider olduğunu belirtmekte fayda

vardır. Zira Sezar, hem bu oyunları şahsen çok sevmiş hem de halka inebilmenin ve kitlesel teveccüh kazanmanın en kestirme yolunun spor müsabakaları olduğunu kavrayarak bunu lehine kullanmış ilk ve nadir siyasetçilerden biridir. Henüz siyasi kariyerinin başlarındaiken bile halk için gladyatör oyunları düzenlemeye başlamıştır. Bu oyunların içerisinde M.Ö. 65 yılında sekiz yıl önce kaybettiği ve çok sevdiği kızının ansına çok sayıda gladyatör satın alarak düzenlediği oyunların yeri ve önemi oldukça büyüktür çünkü o dönem büyük bir sansasyon yaratan bu organizasyon siyasi rakiplerinin gözünden kaçmamış ve bu olaydan sonra oyunlara katılacak savaşıların sayısında resmi bir sınırlandırılmaya gidilmiştir.

Bulduğu her fırsatta halka tiyatro, sirk gösterileri ve kanlı gladyatör dövüşleri organize eden Sezar, aynı zamanda bu tür gösterilerin icra edilmesi için de birçok mekânın yapılmasını sağlamıştır. Sezar için gladyatörler sadece birer gösteri unsuru değillerdi, zira onların savaşıklık ruhu ve askeri yeteneklerinin de gayet iyi farkındaydı. Bu nedenle gladyatörlerle arasında kurmuş olduğu bağ ve yakınlık senatodaki siyasi rakiplerini ürkütüyor ve onlara karşı daha da güvende olmasını sağlıyordu. Gerek gladyatörlerle geliştirdiği ilişkiler ve gerekse Galya'da ki lejyonları komutası esnasında gösterdiği üstün başarılar kendisinin askeri ve sportif eğitime ne denli önem verdiğini göstermiştir.

Salazar Dönemi Portekiz

Tam adı António de Oliveira Salazar.

3F: Fado, Futbol ve Fatima... Bugün yer yer İspanya diktatörü Franco'ya atfedilse de ve son F'nin zaman zaman "Fiesta" olduğu zannedilse de aslında, Portekiz'i 1932'den 1968'e kadar demir yumruğuyla yönetmiş olan Salazar'ın bir söyleşide dile getirdiği ileri sürülen meşhur formülüdür. İddia odur ki Salazar'a "Portekiz'i nasıl yönetiyorsunuz?" diye sorulmuş, Salazar da kısaca "3F" yanıtı vermiştir. Salazar'ın 3F'si ise bütün diktatörlüklerin karakteristik üçlüsüydü aslında: Fado, kaderine razılık ve tevekkül; Futbol, kitlelerin siyaset dışında kalması için yaratılan sanal cümbüşü ve Fatima da "göklerden gelen bir emir vardır"ı yani dini temsil ediyordu ona göre.

Diktatör António de Oliveira Salazar Portekiz'i 1933'ten 1968'e kadar yönetmiştir. O, kültürünü kalıcı olarak etkilediği, Estado Novo (Yeni Devlet) olarak adlandırılan dönemin en tanınmış kişiliğiydi. 1968'de hastalığı nedeniyle hükümetten ayrıldı. Yürüttüğü siyaset ise Marcelo Caetano tarafından 1974'te gerçekleşen Karanfil Devrimi'ne kadar devam etmiştir. Bu devrim günümüz Portekiz demokrasisinin yolunu açmıştır.

Genel olarak spor fakat özel olarak futbol Salazar için oldukça büyük bir önem taşıyordu. O'na göre spor akılları bulandırmak ve gündemi örtbas etmek için kullanılabilir muazzam bir manipülasyon aracıydı. Hal böyle olunca spor Salazar'ın siyasi hamleleri için vazgeçilmez bir enstrümana dönüştü. Örneğin, 1950'li ve 1970'li yıllar Benfica futbol kulübünün altın yılları olarak değerlendirilebilir çünkü bu dönemlerde kulüp iki Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası kazanmıştı fakat yapılan propagandalar sayesinde bu sadece kulübün başarısı olmaktan ziyade aynı zamanda faşist yönetimin ve tabii ki Salazar'ın da başarısı olarak lanse edilmiştir.

Faşist liderlerin ve diktatörlerin sporun birleştirici gücünü en iyi şekilde kavrayan ve bunu politik amaçlarla en fazla kullanan siyasiler olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Doğal olarak Salazar da bu liderler içerisinde bulunmaktadır ve Salazar spor yoluyla kendi otoritesini, ideolojiyi ve rejimi sevdirmeye çalışmış ve halkına bir nevi uyku ilacı olarak nitelediği 3F'yi hediye etmiştir.

Salazar'ı sporu politik emelleri doğrultusunda kullanmaya yönelten en büyük unsur, bireylerin ve kitlelerin spor vasıtasıyla bir süreliğine de olsa tamamen gündemden kopmaları ve bu süre zarfında bireyler üzerinde sarhoşluk veya uyuşturucuya benzer aşırı ve kontrolsüz davranışlar oluşturuyor olmasıydı. Öyle ki bu davranışlar galibiyet kazanıldığında tamamen doruğa ulaşıyor ve muazzam bir ambiyans oluşturuyordu. Bu oldukça basit ve gözlemlenebilir bir olguydu. Bu nedenle Salazar hemen sporu ve özellikle de futbolu siyasi programlarına eklemiş ve bu vasıtayla zaten sıkıcı olan siyaseti hem biraz eğlenceli kılmaya çalışmış hem de sportif başarılar vasıtasıyla halkın destek ve sevgisini kazanmayı amaçlamıştır. Genel olarak Salazar iktidarı döneminde futbolu Portekiz kültürüne monte etmek için yoğun ve hırslı bir çaba göstermiştir.

Franco Dönemi İspanya

Franco Diktatörlüğü 1939 yılında sona eren İspanya İç Savaşı'ndan 1975 yılında Francisco Franco'nun ölümüne kadar geçen döneme kadar İspanya'da diktatörlükle yönetilen rejimin adıdır.

İspanyol futbolunun gerek teknik ve gerekse estetik anlamda tüm Avrupa'yı fethettiği yükseliş yılları, halkın tamamen baskı altında tutulduğu ve rejimin değerlerine inanmayı reddettiği takdirde bedelini canıyla ödediği faşist diktatör Franco dönemine rastlamaktadır.

Bu dönem İspanya halkı için devletlerine küstüğü ve defalarca parçalanmanın eşiğine geldiği travmatik bir dönemdir. Dolayısıyla kültürel ve sportif öğeler bu parçalama sürecine durdurmak ve birlik ruhunu arttırmak amacıyla kullanılmaya çalışılmıştır (Corelly ve Hand, 2006:103).

Gerçi Franco spor üzerinden bir birlik atmosferi yaratmayı istemiş olsa da, bu girişiminin asıl motivasyon kaynağı faşist ideoloji ve rejimi kitlelere sevdirmektir ve bunda sporun özel bir yeri vardı. Franco tarafından güdülmek istenen bu siyasetin Katalan şehri Barcelona'da karşılık bulduğunu söylemek güç olacaktır, hatta durum daha da öteye geçerek, Katalanların Franco ve faşist rejime olan olumsuz tutumu Barcelona Futbol Kulübü vasıtasıyla rejimi temsil ettiği düşünülen veya o dönem itibarıyla öyle olan Real Madrid üzerinden rejimle bir tür mücadeleye dönüşmüştür. Günümüzde "El Clásico" adıyla bilinen ve sportif bir rekabetten ziyade içerisinde politik unsurlar barındıran bu iki kulüp arasındaki mücadelenin temelleri atılmış oldu (Payne, 2011:321).

Franco, kazanılan iç savaş sonrası Real Madrid kulübünü resmen sahiplenmiş ve Cumhuriyetçiler tarafından kulüp armasından çıkarılan tacı tekrar armaya ekletmiştir. Ayrıca, iç savaş yıllarında Franco saflarında olan Real Madrid kulübü için Santiago Bernabéu Yeste stadyumunu inşa ettirerek burayı bir kaleye benzetmiş ve Real Madrid

tarafklarını da Faşist İspanya'nın askerleri olarak nitelemiştir.

Franco tarafından Real Madrid odaklı bir futbol kültürü yaratma çabası, Onunla aynı ideolojik görüşleri paylaşmayanların diğer kulüplerde futbol aracılığıyla örgütlenmelerine ve spor üzerinden politik bir direniş ortamına zemin hazırlamıştır. Böylece futbol sadece bir spor müsabakası olmaktan çıkarak, yeşil sahalarda icra edilen bir tür siyasi mücadele dönüşmüştür.

Hitler Dönemi Almanya

Yaşamın sürekli bir mücadele ve savaştan ibaret olduğunu savunan Nazist ideoloji, 1933 ve 1945 yılları arasında Adolf Hitler'in liderliğinde Almanya'da resmi ideoloji ve devlet rejimi olarak egemen olmuştur. Bu ideoloji, kısaca yaşama ve yönetme hakkını güçlü olana verirken zayıfların ise otomatik olarak yönetilmeye ve hizmet etmeye layık olduğunu belirtmekteydi. Bu nedenle, Nazist düşünce Alman milletinin bu mücadele ve savaşım dünyasında galip gelebilmesi ve hakkı olduğu iddia edilen yaşam alanına (Lebensraum) varabilmesi için, tek çıkar yolun zihinsel olduğu kadar fiziksel anlamda da kuvvetli ve dayanıklı olmasından geçtiğini savunmaktaydı. Nazilere göre her Alman mutlak surette güçlü bir bedene sahip olmalıydı (Macit, 2007:131) çünkü Nazilere göre güçlü bir beden doğada yaşayabilmenin ve ayakta kalabilmenin tek yoluydu. Naziler açısından spor, varmak istedikleri amaca giderken kesinlikle uygulanması gereken çok önemli bir unsurdu. Bu nedenle, okulda, kışlada, fabrikada yani kısacası toplu bulunulan hemen hemen her yerde spor yapılması teşvik edilmiştir.

Nazi Partisinin önderi Adolf Hitler'in spor hakkındaki söylemleri ve özellikle kendisinin kaleme aldığı ve Nazist ideolojinin kaynak eseri olarak kabul edilen Kavgam (Mein Kampf) kitabında sporun önemine dair yapmış olduğu vurgular sporun Naziler için ne kadar kritik olduğunu gayet net bir şekilde ifade etmektedir (Hitler, 2004:328). Adolf Hitler, iktidara gelmeden önce Alman eğitim müfredatının değişime uğraması ve spor eğitiminin daha fazla verilmesi gerektiğini ısrarla ifade etmiş ve Nazi ideolojisi iktidara gelince spor Alman eğitim sisteminin çok önemli bir parçası haline gelmiştir (Akarcalı, 2003:109).

Spor, Nazi ideolojisi için aynı zamanda bir propaganda ve meşrulaştırma aygıtı olarak kullanılmıştır. Alman sporcularının Alman milletinin şerefini temsil ettiği ve bu milletlerarası sportif müsabakaların birer milli şeref mücadelesi olduğu mesajı verilmiştir. Bu sebeple, geniş katılımcıların huzurunda yapılan müsabakalar hem kitleleşme için oluşturmak hem de ideolojik propaganda yapmak için bulunmaz bir fırsat olarak kabul edilmiştir. Bu propaganda faaliyetinin zirveye çıktığı en bariz örnek 1936 yılında Berlin'de düzenlenen Olimpiyat Oyunları'dır (Beamish ve Ritchie, 2005:779).

Türkiye'de Spor ve Siyaset

Ülkemizde spor hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde politik ve iktisadi gelişmelerden etkilenmiştir. Özellikle Tanzimat Fermanı sonrası her alanda görülen Batılılaşma hareketi sporda da kendini göstermiş ve güreş gibi bireysel olan sporlardan ziyade takım organizasyonuna dayanan oyunlar popülerite kazanmaya başlamıştır. Yönetici zümrenin teşvik ve destekleriyle spor toplumsal yaşamın

içerisinde daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Özellikle, Meşrutiyetin ilanından sonra fırka ve cemiyetler gençliğin destek ve sevgisini kazanmak adına sporla ilgilenmiş ve spor kulüplerine yakınlaşmaya başlamışlardır. Buna örnek olarak 1912 yılında İzmir’de kurulan Karşıyaka Spor Kulübü’nün Müdafaa-i Milliye adlı politik bir cemiyet tarafından sahiplenilip desteklenmesini ve buna nispet olarak İttihat ve Terakki’nin Celal Bayar vasıtasıyla Altay Spor Kulübü’nü kurmalarını gösterebiliriz. Buna benzer siyaset ve spor ilişkilerine devrin başkenti İstanbul’da rastlanılmaktadır. Örneğin; kuruluş adı Progres olan bir kulübün Sadrazam Talat Paşa ve bazı milletvekillerinin idari kurula gelmeleriyle birlikte adı Altınordu olarak değişmiş ve yönetici sınıftan büyük destekler lamaya başlamıştır hatta bu dönem içerisinde kulüpte oynayan sporcuların askeri vazifelerini İstanbul içerisinde yapmaları sağlanmıştır (Ertuğ, 1997:35).

Cumhuriyet sonrası dönemdeki örgütlenmelerde ise devletin spordaki etkinliği iyiden iyiye hissedilmiştir. Sporun ve sporunun devlete bağlanması prensibiyle dönemin sporcuları dönemin partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi’ne (CHP) üye yapılmıştır. Hatta 1936 Berlin Olimpiyat Oyunlarına katılan Türk Sporcular göğüslerinde ay-yıldızın yanında Cumhuriyet Halk Partisi’nin sembolü olan altı oklu logoyu da taşımışlardır (Talimciler, 2010:48). Böylece elde edilecek başarılarından siyasetler kendilerine pay çıkarmayı düşünmüşlerdir.

Aynı dönemlerde CHP’nin yan örgütü olan Halkevleri aracılığıyla sporun üzerinde hâkimiyet oluşturulmaya çalışılmış, CHP il başkanları, spor bölgesi başkanlıklarına atanmış, başbakan spora doğrudan müdahale eder pozisyonda bulunmuştur. (Sert, 2000: 110).

1940 ve 1950’li yıllardan itibaren PTT, Köy Hizmetler ve DSİ gibi kurumlar aracılığıyla direkt devlet tarafında kurulan spor kulüpleri olduğu gibi TKİ Linyitspor, MKE Ankaragücü, Batman Petrol Spor ve Çaykur Rizespor gibi kulüpler de ya kamu tarafından kurulmuş veya desteklenmişlerdir. Fakat siyasetçilerin spora olan politik ilgileri ve müdahalelerine rağmen spor kulüplerini gerçek anlamda ihtiyaç duydukları altyapı anlamında yeterli derecede desteklediklerini pek söyleyemeyiz. Bunun en güzel göstergesi ve kanıtı da uluslararası spor müsabakalarında elde edilen sonuçların oldukça yetersiz ve sönük olmasıdır. Bu nedenle, devlet belirli alanlarda başarılı olmuş yabancı sporcuları Türkiye için yarışmaya ikna ederek bu açığı kapatmaya çalışmıştır, bu anlamda verilebilecek en güzel örnek merhum Turgut Özal’ın başbakanlığı döneminde Bulgaristan’a örtülü ödenekten 1 Milyon Dolar verilerek Türkiye adına oyunlara katılımı sağlanan dünya halter şampiyonu Naim Süleymanoğlu’dur (Sert, 2000:123). Naim Süleymanoğlu’nun kazandığı şampiyonluklar hem ülkenin uluslararası arenada ki devlet imajını olumlu yönde etkilerken, hem de Özal hükümetinin ve kişisel olarak Özal’ın siyasi imajını parlatmıştır.

Bununla ilgili Elvan Abeylegesse gibi yakın zaman örnekleri de mevcuttur. Ülkemiz, özellikle son zamanlarda “devşirme sporcu” olarak ta adlandırılan ve Türkiye’de yetişmemiş profesyonelleri ülkemiz adına yarıştırmaya politikasına boks, masa tenisi, futbol, basketbol, judo, halter ve diğer branşlarda da daha fazla ağırlık vererek devam ettirmektedir.

Görüldüğü gibi spor hiçbir zaman ve hiçbir yerde sadece spor olarak kalmamıştır. Hemen her devirde cezbettiği kalabalıklar, kitleler üzerinde uyandırdığı sevgi ve hayranlık gibi unsurlar nedeniyle politikacıların ve iktidarların hep iştahını kabartmış ve bu durumu politik amaçları için kullanma eğilimi var olagelmiştir. Siyasilerin spor müsabakaları üzerinden etki alanlarını arttırma ve kazanç sağlama isteklerine ülkemiz için verilebilecek en önemli örneklerden birinin, 2020 Olimpiyatları’nı ülkemizde yapabilmek için AKP hükümeti tarafından gösterilen olağanüstü çaba ve bunun bir “milli mesele” olarak lanse edilmesi olduğunu söyleyebiliriz (İnce, 2016:460).

Uluslararası İlişkiler ve Spor

Her ne kadar geleneksel teoriler uluslararası ilişkilerde sadece devletleri aktör olarak düşünüyor olsa da özellikle 1950’li yıllardan itibaren etkin olan davranışsalci düşüncenin bir yansıması olarak, artık resmi olmayan devlet dışı unsurlar da birer aktör olarak kabul edilmektedir (Aydın, 1996, s. 84). Zira artık kitlesel ölçüde büyük bir ilgiyle takip edilen sporcular uluslararası ilişkiler anlamında etkili bir unsur olarak ele alınmakta ve hatta başarılı sporcular kendi ülkelerini gittikleri yerlerde temsil eden birer kültür elçisi olarak kabul edilmektedirler.

Uluslararası ilişkiler ve diplomaside sporun önemini başka örneklerle de açıklamak mümkündür. Örneğin, 2008 ve 2009 yılları arasında ülkemizin “Ermeni Açılımı” konusunda göstermiş olduğu çabalar (Özdaşlı, 2015) ve bu çabalar esnasında 6 Eylül 2008’de dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün iki ülke arasında oynanacak futbol müsabakası için Ermenistan’a gitmesi ve 14 Ekim 2009 tarihinde oynanan rövanş maçında da Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan’ın ülkemize gelmesi “Futbol Diplomasisi” olarak adlandırılan bu süreçte en ilginç ve dikkat çekici anekdotlardan birisi olarak kabul edilebilir (BBC, 2009).

Hal böyle olunca, yani spor siyasallaşmaya veya ideolojik bir unsur olarak ele alınmaya başlanınca, asli unsuru barış ve kardeşlik olan spor bir karşıtlık ve hatta nefret ögesine dönüşebilir. Bu durum, kaçınılmaz olarak “Politik Holiganlık” temellerine dayalı bir taraftar kitlesini oluşturmaya başlar ve tıpkı 14 Ekim 2014 yılında yapılan Sırbistan-Arnavutluk futbol maçında olduğu gibi istenmeyen çirkin sonuçlar doğurabilir. Öyle ki, bu maç Sırp hükümetinin ve genel anlamda Sırp halkının Arnavut Milli Takımı’na karşı sergiledikleri nefret dolu tutumdan dolayı Arnavut kimliğinden ne kadar rahatsız olduklarını açığa çıkarmıştır (CNN, 2014). Stadyumdaki Sırp taraftarların çirkin davranışları stad dışında görevli Sırp yetkililerin Arnavut taraftarlarını maça almamaları ve tutuklamalarıyla pekiştirilmiş ve spor bir barış ve kardeşlik elçisi olmaktan ziyade bir nefret unsuruna dönüştürülmüştür (Bunjaku, 2014). Sporun böylesi ırkçı düşüncelerle amacından saptırılması, bir politika ve propaganda aracına dönüştürülmesine 1936 Berlin Olimpiyatları’nda ki Nazi propagandaları (Houlihan, 1991:17) ve 1956 Olimpiyatları’nda Irak, İspanya, Mısır ve Hollanda tarafından Fransız ve İngilizlerin Süveyş Kanalı’nda ki işgalini protestoları da örnek olarak verilebilir (Langley, 1989:19). Fakat bu hususta ele alınabilecek belki de en acı ve en çirkin hadiselerden birinin 1972 Münih Olimpiyatları’nda Filistin kökenli Kara Eylül adlı bir terör örgütünün, İsrail cezaevlerinde tutuklu bulunan 200

Filistinlinin serbest bırakılması adına Olimpiyat Köyü'nü basarak 9 İsraili sporcudan ikisini öldürüp yedisini rehlin almaları olduğunu belirtebiliriz.

Spor ve siyaset arasındaki ilişkide hangisinin diğerini daha fazla etkilediğini söylemek pek mümkün olmasa da, konuyla ilgili elimizde birçok verinin olduğunu bilmekteyiz. Bunlardan en kanlı olanın 1969'da Honduras ile El Salvador arasında oynanan Dünya Kupası eleme maçı esnasında çıkan tribün olaylarının devletlerarası ilişkilere sirayet etmesi ve buna binaen 2 bin kişinin ölüp 10 bin kişinin yaralandığı, dört gün devam eden ve "Futbol Savaşı" olarak adlandırılan savaş olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Bu olay sonucunda, binlerce kişinin kanı dökülmüş, yurtlarından çıkarılmış ve ancak Amerikan Devletler Örgütü'nün araya girmesiyle kazanılmayan bir ateşkese gidilmiş ve çok uzun süre her iki ülke arasında sürececek olan bir kaos ortamına neden olmuş ve ancak 2006 yılında iki devlet başkanlarının anlaşmasıyla çözüme kavuşturulabilmiştir (NTV, 2010).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gerçi spor bir sosyal aktivite aracı olsa da, her zaman üzerinde hukuki, ekonomik ve yönetim unsurları açısından bir devlet mekanizmasının bulunacağını söylemek pek zor olmasa gerek. Özellikle, sporun son yıllarda giderek büyüyen bir ticari sektör haline gelmesiyle birlikte baş gösteren bazı usulsüzlük ve yolsuzlukların engellenmesi açısından devletin müdahil olması zaruri gözükmektedir. Tabii, bu söz konusu usulsüzlük ve yolsuzluklar politikada da var olmasına rağmen sporun sürekli göz önünde olan yapısı nedeniyle durum çok daha fazla dikkat çekmekte ve dolayısıyla siyasal yapının spor üzerinde hâkimiyet kurmak istemesine neden olmaktadır. Bu müdahale etme ve yönetme arzusunun altında yatan bir diğer nedenin de teorik olarak tam bağımsız bir sportif örgütlenme yapısının, mutlaka belli bir zaman sonra arkasına alacağı kitlesel destekle birlikte politikacılar için bir tehdit unsuruna dönüşebileceği olasılığıdır.

Bu çalışma, sporun liderler ve siyasetçiler tarafından bir enstrüman olarak kullanılması hususunda genel olarak göz ardı edilen dönem ve ayrıntıları belirterek konuya ışık tutmayı amaçlamaktadır. Her ne kadar bu konu hakkında elde edilen verileri sayısal olarak belirtip bir sonuca varabilmek kolay olmayacaksa da siyaset ve spor arasında ki etkileşimde genellikle siyasetin baskın ve belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle, bu çalışma tarihte iz bırakmış lider kişiliklerin ideolojik güç kazanma ve karizmalarını pekiştirme noktasında sporu nasıl yönettiği, yönlendirdiği ve kullandığını Avrupa, Latin Amerika ve Afrika örnekleriyle göstermeye çalışmıştır.

Her ne kadar spor müsabakaları zaman zaman siyasetçiler açısından koruyucu bir kalkan özelliği göstermiş olsa da, bu sporun doğasında mutlak bir güç barındırmasından ziyade kısa süreliğine de olsa kitleleri uyuşturan ve gündemi unutturan etkisinden kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili farklı zamanlarda yapılan diğer bazı akademik çalışmalarda da ulaşılmış olduğumuz sonuçlara paralel sonuçlar elde edilmiştir. İnce (2016) tarafından yapılan çalışmada, ülkemizde siyasetçilerin yakın geçmişten örnekler verilerek spor ve sporcular üzerinden nasıl

yararlandığı ortaya konulmuştur. Aynı zamanda Çakı (2019), özellikle Nazi Almanya'sı dönemi posterleri üzerinden topluma spor üzerinden yapılan politik ve ideolojik telkinlerin boyutunu gözler önüne seren bir çalışmasıyla sporun liderler tarafından politik bir unsur olarak ne kadar ustaca kullanıldığını bizlere göstermektedir. Ayrıca Özbey, Doğan ve Çolakoğlu (2021) sporun etkili bir diplomasi unsuru olarak ele alındığına dair yapmış olduğu çalışma da yaklaşımımızı destekler türdendir. Seval ve Kodaman (2015), yapmış oldukları çalışmada sporun uluslararası politikada ne denli etkili olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu çalışmayla paralel sonuçlara ulaşan çalışmalar gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı örnekler verilerek daha da arttırılabilir.

Öneriler

Bu çalışma, konuyla ilgili sonraki zamanlarda yapılabilecek araştırmalar için bir kaynak ve başlangıç noktası olabilmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, bazı hususları öneri olarak öne çıkarmayı istemektedir. Bu önerileri şöyle sıralayabiliriz;

- Bu çalışmadan sonra konuyla ilgili yapılacak diğer çalışmaların daha spesifik konum-ülke, kulüp ve siyasetçi-kişileri baz alarak araştırma yapmasının daha yararlı olabileceği düşünülmektedir.
- Böylesi çalışmalarda sayısal değerlerin sağlayacağı verilerin kısıtlı olduğu düşüncesinden hareketle, yaşanmış olaylar ve bunların doğurduğu sonuçlar üzerinde odaklanılması daha somut sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.
- Bu araştırmada örneklerin genel olarak Avrupa'ya ait olmasının temel nedeni; spor ve siyaset arasındaki ilişkilerin bu kıtada daha belirgin ve daha aktif bir şekilde meydana gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır fakat konuyla ilgili diğer kıta ülkelerine yoğunlaşılması ve buralardan örnekler sunulması bilimsel açıdan güvenilirliği arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- AKARCALI, S, (2003). İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda. Ankara: İmaj Yayınevi.
- AYDIN, M, (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. SBF Dergisi, 51(1), 71-114.
- BBC, (2009, Ekim 15). Bursa'da futbol diplomasisi. Ocak 18, 2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/10/091015_newa_rmenia.shtml adresinden alındı.
- BEAMISH, R, RITCHIE, I, (2005). The Spectre of Steroids: Nazi Propaganda, Cold War Anxiety and Patriarchal Paternalism. The International Journal of The History of Sport, 22(5), 777-795.
- BUDAK, G, BUDAK, G, (2004). İşletme Yönetimi (5. Bası b.). İzmir: Barış Yayınları.
- BUNJAKU, E, (2014, Ekim 18). Sırbistan-Arnavutluk Milli Maçı: Fanatik Siyasi Duruş ve Spora Yansımaları. Mart 11, 2015 tarihinde <http://politikaakademisi.org/sirbistan-arnavutluk-millimaci-fanatik-siyasi-durus-ve-spora-yansimalari/> adresinden alınmıştır.
- CNN TÜRK, (2012, Eylül 5). Münih Katliamının 40. Yılı. Ocak 19, 2016 tarihinde <http://www.cnnturk.com/2012/spor.diger/09/05/munih.katliaminin.40.yili/675518.0/index.html> adresinden alındı.

CNN, (2014, Ekim 14). Serbia and Albania Game Abandoned. Mart 11, 2015 tarihinde CNN: <http://edition.cnn.com/2014/10/14/sport/football/serbia-albania-game-abandoned/> adresinden alındı.

CORELLY, L, HAND, D, (2006). Football and European Identity: Historical Narratives Through the Press. Londra: Routledge.

DURŞUN, D. (2008). Siyaset Bilimi, Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, s.29-30

ERTUĞ, A, R, (1997). Türkiye Futbol Tarihi 1890-1923. Ankara: Ankara Bölge Müdürlüğü Yayını.

GÜNEY, S, (1999). Davranış Bilimleri Açısından Atatürk'ün Liderliği. Ankara: Ocak Yayınları.

GÜRSEL, M, NEĞİŞ, A, (2003). Liderlik ve Roller. M. Gürsel, H. Izgar, V. Altınok, Ş. Kesici, H. Bozgeyikli, A. Sürücü, A. Neğiş içinde, Endüstri ve Örgüt Psikolojisi (s. 58-59). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

HITLER, A, (2016). Nürnberg Konuşmaları, Çev., Burcu Denizci, İstanbul: Sub Yayıncılık.

HOULIHAN, B, (1991). The Government and Politics of Sport. Londra: Routledge.

[HTTPS://WWW.SPOREUS.COM/SPOR/SPOR-NEDIR-SPORCU-KIME-DENIR-TERIMLER-VE-KAVRAMLAR](https://www.sporeus.com/spor/spor-nedir-sporcu-kime-denir-terimler-ve-kavramlar)

İNCE, M, (2016). Spor ile Siyasetin İlişkisi Üzerine Bir Analiz; Sporu Siyasete Alet Etmek. Karabük Üniversitesi.

LANGLEY, A, (1989). Sport and Politics. Hove: Wayland.

MACIT, M, H, (2007). Faşizm ve Nazizm. İstanbul: Savaş Yayınevi.

MCCRIMMON, M, (2012, 02 08). Tarihinde [www.leadersdirect.com: http://www.leadersdirect.com/leadership-defined](http://www.leadersdirect.com/leadership-defined) adresinden alındı.

NTV, (2010, Mart 3). Futbol için 'savaşan' ülke: Honduras. Mart 11, 2015 tarihinde NTV: <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25064321/> adresinden alındı.

ÖZDAŞLI, E, (2015). Ermeni Açılımı Sonrası Türkiye-Azerbaycan İlişkileri: Bir Adım Geri İki Adım İleri. Kadim Dostluğun Yüz Yıllık Açmazında Türk-Ermeni İlişkileri Uluslararası Sempozyumu: Toplumsal Bellek, Önyargılar ve Gerçekler (s. 101). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

PAYNE, S, G, (2011). The Franco Regime, 1936-1975. Washington: University of Wisconsin Press.

POLLEY, M, (1998). Moving the Goalposts: A History of Sport in Society since 1945. Londra: Routledge

SERT, M, (2000). Gol Atan Galip, Futbola Sosyolojik Bir Bakış. İstanbul: Bağlam Yayınları.

TALIMCILER, A, (2010). Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporu. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

TAYLOR, T, (1986). Sport and International Relations: A Case of Mutual Neglect. L. Allison içinde, Politics of Sport (s. 27-48). Manchester: Manchester University Press.

WWW.DANIELGOLEMAN.INFO:
[HTTP://DANIELGOLEMAN.INFO/2012/WHAT-IS-LEADERSHIP-3/](http://danielgoleman.info/2012/what-is-leadership-3/) adresinden alınmıştır, (2012, 02 08).

WWW.MSXLABS.ORG: [HTTP://WWW.MSXLABS.S.ORG/FORUM/SORU-CEVAP/211928-LIDERLIK-OZELIKLERI-NELERDIR.HTML](http://www.msxlab.s.org/forum/soru-cevap/211928-liderlik-ozellikleri-nelerdir.html), adresinden alınmıştır, (2012, 02 8).

YAKUT, Ö, (2006). Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Davranışları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Küçükçekmece İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ZEL, U, (2001). Kişilik ve Liderlik. Ankara: Seçkin Yayıncılık.